

Objektas: Skrebiškio dvaro rūmai (IP - 214)

**Žvalgomieji archeologiniai
tyrimai**

Archeologė Roma Songailaitė

Kultūros paveldo centro Paveldosaugos bibliotekos Dokumentų fondai
Fondo Nr. <u>39</u>
Įrašo Nr. <u>1341</u>
Apsk. Vien. Nr. <u>1341</u>

Biržai. 1996 m

KVAD

Turinys

Leidimo kopija	
Įvadas	
Trumpa istorinė apžvalga	1 - 4
Žvalgomieji archeologiniai tyrimai	5 - 7
Išvados	8
Radinių sąrašas	9
Brėžinių sąrašas	10
Priedų sąrašas	11
Nuotraukų sąrašas	12

Įvadas

1996 m. rudenį, pradėjus Skrebiškio dvaro (IP - 214) rūmų vidaus valymo darbus, buvo vykdomi žvalgomieji archeologiniai tyrimai. Darbų metu atsidengė apgriuvusių krosnių padai, patalpų apšildymo sistema, dalis pamatų, žemiau cokolio, patalpų išsidėstymas. Užfiksuotos buvusios krosnys, grindų perdengimui padėti akmenys. Darbai vykdomi pagal rūmų stogo uždengimo projektą, kuris bus įgyvendintas etapais, priklausomai nuo skiriamų lėšų. Todėl žvalgomųjų archeologinių tyrimų tikslas buvo užfiksuoti, kas išlikę ir remiantis istoriniais tyrimais, aprašyti šį buvusį dvarą.

Nuotraukos T.Mironovič, brėžinius braižė ataskaitos autorė.

Skrebiškio (Skrobiszki) pavadinimas istoriniuose šaltiniuose minimas jau 1665 m.¹ Tačiau šis vietovardis buvo paplitęs Lietuvos Didžiojoje kunigaikštystėje gana plačiai. 1607 m. inventoriuje minimas dvaras Skrebiny buvęs Žemaitijoje ir priklausęs Daugirdui.² Skrebiany kaimas sutinkamas 1622 m. Vilniaus ekonomijos inventoriuose.³ Skrebiny dar minimas 1798 m. Kauno seniūnijos inventoriuose.⁴ Artimiausias minimam dvarui būtų vietovardis Skrobiszki. Jis sutinkamas daugiausia Ukmergės pavieta. Jau minėtame 1665 m. Skrobiszki dvaro inventoriuje rašoma, kad dvaras priklausė Vilhelmui Tyzenhauzui, Kupiškio seniūnui ir jo žmonai Kotrynai Čechovskai Tyzenhauzovai. Šį dvarą jie pirko ar nuomavo iš Jono Tyzenhauzo kardininko W XK, Lydos seniūno Rzezyskie.⁵ Tarp Tyzenhauzo palivarkų 1767 m. inventoriuose minimi Litviniškis, Ropiškis, Skrebiškis (tame pačiame dokumente rašoma tai Skrebiškis, tai Skrobiškis).⁶ Tačiau tai vietovės, kurios jau 1812 m. planuose priklauso Kamajų parapijai, o aprašomas Skrebiškio dvaras priklauso Kvetkų parapijai.⁷ Apie Skrebiškio dvarą esantį Biržų rajono Papilio seniūnijoje iki šiol surinktos ir publikuotos istorinės medžiagos nėra. Šio dvaro pavadinimas daugiau minimas kalbant, apie 1863 m. sukilimą, nes jame buvo suimtas vienas iš sukilimo vadų Zigmąs Sierakauskas - Dolenga.

1645 m. Juozapo Narūnavičiaus - Naronskio pieštame Biržų kunigaikštystės žemėlapyje⁸ Skrebiškio dvaro prie Papilio ir Kraštų nėra pažymėto. Vietovė Skrobiškė yra pažymėta prie Biržų, netoli Ubiškio dvaro. Nors dar palivarko nebuvo, šios žemės priklausė kunigaikščiams Radviloms. Žemėlapyje pažymėti Kraštai, Latvygala ir Puteliai sudaro vieną valdą, nepriklausančią Radviloms.

1786 m. kunigaikščių Radvilų žemėlapyje⁹ Skrebiškis jau pažymėtas ir patenka į Ukmergės (Wilkomirsk) pavieta. Tarp šiame pavieta pažymėtų Radvilų valdų daugiau šio vietovardžio nesutinkame. Tai anksčiau minėti Skrebiškiai Ukmergės pavieta priklausė kitiems valdytojams, t.y. Tyzenhauzams.

1798 m. dokumente¹⁰ rašoma, kad kunigaikščio Karolio Radvilos, Vilniaus vaivados nedalomas Skrebiškio palivarkas įkeičiamas, suteikiamas valdyti dvarininkui Voicekui Bobinskiui, Karūnos kariuomenės majorui (majerowi woysk Koronych) už 22 110 auksinų. Raštą surašė Leonas iš Borovo Borovskis, Upytės pavieto pastalininkis (podstoli). Vienas iš Bobinskių, Laurynas, Storodubo rotmistras, 1786 - 1788 m. buvo Biržų kunigaikštystės valdytojas (gubernatorius).¹¹ Kiek laiko Bobinskis valdė šį dvarą, kol kas nežinoma. Ar Skrebiškio dvaras, kaip ir kitos Radvilų valdos, apie 1837 m. atiteko grafams Tiškevičiams, taip pat nežinoma. Tačiau 1841 m. revizijos metu minimas Ukmergės pavieto Kvetkų parapijoje esančio Skrebiškio palivarko savininkas Antanas Komarovskis su 134 "dušiomis".¹² Tuo metu parapijoje buvo daug Komorovskių valdų: Gikonų palivarkas priklausė porudčikui Filipui Komorovskiui, Paravės palivarkas - Ukmergės vice maršalui Pranciškui Komorovskiui, Roviškio palivarkas - pasienio teismo teisėjui (sudji graničnego) Juozefatui Komorovskiui.¹³

¹ LVIA. SA. Nr. 4. L. 301.

² LVIA. SA. Nr. 14772. L. 731.

³ LVIA. SA. Nr. 72. L. 2148.

⁴ LVIA. SA. Nr. 11514 (11552). L. 10 - 11.

⁵ LVIA. SA. Nr. 4. L. 297.

⁶ LVIA. SA. Nr. 14207. L. 605.

⁷ LVIA. F. 525. A. 8. b. 1582.

⁸ Saugomas Biržų krašto muziejuje "Sėla". Nepublikuotas.

⁹ Saugomas Biržų krašto muziejuje "

¹⁰ LVIA. SA. Nr. 14223. L. 491.

¹¹ Biržų dvaro teismo knygos. V., 1982. P. 448.

¹² LVIA. F. 515. A. 22. b. 137. L. 12.

¹³ Ten pat.

1856 m. Kraštų dvaro plane, priklausančiam dvarininkui Idefonsui Koscialkovskiui, rašoma, kad dvaro žemė ribojosi su dvarininko Antano Komorovskio valdomis.¹⁴

Skrebiškio dvaras yra susijęs ir su 1863 m. sukilimu. 1863 m. gegužės 7 - 10 dienomis Biržų girioje, prie Medeikių, Gudiškio, Šniurkiškių kaimų, vyko sukilėlių mušiai su caro kariuomene. Gegužės 7 d. netoli Medeikių susijungusios Z.Sierakausko bei B.Koliškos kolonos susikovė su caro baudžiamuoju būriu, vadovaujamu generolo majoro I.Ganeckio.¹⁵ Priešas buvo priverstas trauktis. Sekančią dieną įvyko lemiamos kautynės, sukilėliams vadovavęs Z.Sierakauskas buvo sužeistas ir nugabentas į Skrebiškio dvarą. Kažkam išdavus, čia jis ir buvo suimtas. 1863 m. birželio 13 d. M.Muravjovo rašte Vilniaus komendantui rašoma: " balandžio 28 d., sutriuškinus gaują, jis (Sierakauskas), sužeistas, būdamas Skrebiškių dvare, pasiūkė Saksonijos pulko karininką fon Gasą ir pareiškė, jog jis - Rusijos karininkas, ir paprašė pristatyti jį būrio vyresniajam viršininkui".¹⁶

Kaip XIX a. atrodė Skrebiškio dvaras, kokie pastatai, kol kas neaišku. Nerasti to laikotarpio dvaro inventoriai. Tik žinoma, kad iki I - ojo pasaulinio karo, Skrebiškis priklausė grafams Komaruskams.

1919 m. Skrebiškio dvaras buvo Papilio valsčiuje. Jame gyveno 53 gyventojai.¹⁷

Per I - ajį pasaulinį karą daugelio dvarų savininkai pasitraukė iš Lietuvos. Todėl po karo, susikūrus nepriklausomai Lietuvos valstybei, valdžia rūpinosi šiais dvarais. 1919 m. rugpjūčio mėnesio Biržų apskrities įgaliotinio rašte Pabiržės valsčiaus komitetui rašoma: " apskelbti viešai ir pranešti apie paskelbimą kunigui, kad rugpjūčio 13 d. Biržų Ž.Ū. ir V.T.M. Įgaliotinio raštineje bus licitacija sodnų: Daudžgirių, Gulbinų, Vaininiškių, Skrebiškių dvarų".¹⁸

Apie Skrebiškio dvaro savininką užsimena Juozas Audėnas, Lietuvos Respublikos politinis, ūkinis veikėjas savo prisiminimuose. Jis rašo: " Išrinktasis Steigiamasis Seimas 1920 m. gegužės 15 d. susirinko pirmajam posėdžiui. Žemės reformos įstatymas buvo priimtas 1922 m. balandį. Dvarų savininkams palikta 80 ha., o kita žemė turėjo būti paimta ir išdalinta bežemiams ir mažžemiams, pirmenybę teikiant savanoriams ir kariams. Už nusavintą žemę buvo numatytas ir nedidelis atlyginimas, taip buvo užgydyta baisioji tautos žaizda pūliavusi net nuo 1861 m. baudžiamos panaikinimo... Žemė buvo duodama iš pakraštinių Skrebiškio dvaro palivarkų. Pats dvaro centras, kuriame jau gyveno neseniai grįžęs grafas Komaruskas su savo motina ir mažamete sesute, nebuvo dalinamas. Savo centrą Komaruskas sugebėjo apsidrausti: visi trys pasidarė dvaro savininkais ir kiekvienam iš jų buvo palikta po 80 ha viename plote. Taigi, Komaruskas, grįžęs į Lietuvą vos tik 1921 m., sugebėjo žemės reformai užbėgti už akių ir pasilikti 240 ha, kas žmonių akyse atrodė visiška netvarka".¹⁹

1923 m. gyventojų surašymo duomenimis Skrebiškio dvare, priklausančiame Papilio valsčiui, buvo 9 ūkiai ir gyveno 46 gyventojai.²⁰

Pradėjus Lietuvoje įgyvendinti Žemės reformą, dalis Skrebiškio dvaro buvo taip pat išparceliuota. Biržų apskrities, Papilio valsčiaus, Skrebiškio dvaro, Vaitginų palivarko ir Šiliškių vienkiemio parceliacijos plane, padarytame 1934 metais Žemės tvarkymo departamento matininko E.Kopštaliao, nurodyta, kad dvare yra 518, 47 ha žemės. Neliečiama norma savininkams paliekama: Komorauskienei Izabelei 42,49 ha, Komorauskui Leonui 126,45 ha, Komorauskaitei Irenai - 93,54 ha.²¹

1940m. Tarybų Sąjungai okupavus Lietuvą, Skrebiškio dvaras buvo nacionalizuotas. Tuo metu Kultūros paminklų apsaugos įstaigos darbuotojai važinėję po Lietuvos

¹⁴ 1856 m. Kraštų dvaro planas. Saugomas BKM "Sėla".

¹⁵ Lietuvos TSR istorija. T. 1. V., 1985, P. 278.

¹⁶ Lietuvos istorijos šaltiniai. T. 2. V., 1965, P. 66.

¹⁷ CVA. F. 1381. A. 1. b. 46. L. 263.

¹⁸ CVA.F. 805. A. 1. b. 46. L. 263.

¹⁹ Juozas Audėnas. Paskutinis posėdis. V., 1990, P. 58.

²⁰ Lietuvos apgyvendintos vietos. K., 1925, P.41.

²¹ CVA..F.1250.A..4,b.2/561.

dvarus ir registravę vertingus, istorinius daiktus, buvo atvykę ir į Skrebiškio dvarą. Tų metų rugpjūčio - rugsėjo mėnesio ataskaitoje apie Biržų apskrities dvarus rašoma: "Iš Papilio pasiėmę milicijos atstovą išvykome į Skrebiškio dvarą, nes minėto dvaro savininkai pabėgę ir namas laikomas Papilio milicijos žinioje. Skrebiškio dvare radome keletą vertingų dalykų, sudarėme jų sąrašą ir palikome globoti Papilio milicijai."²² Kitoje ataskaitoje apie Biržų - Panevėžio apskričių dvarų pastatus, trobesius bei parkus, rašoma: "Skrebiškio dvaras labai senas. Rūmas mūrinis, apaugęs dideliais medžiais. Rūmo išorė ypatingo išpūdzio nedaro. Dvaro savininkas pabėgęs ir kambariai laikomi užplombuoti."²³ Grafai Komorauscai tarpukario laikotarpiu turėjo gana daug žemės, tačiau apie jų užgyventus turtus nieko negalima pasakyti, neskaičius nacionalizavimo dokumentų. Bet susidaryti vaizdą apie šį XVIII a. dvarą galima, pavarčius KPA įstaigos darbuotojų sudarytus vertingų daiktų sąrašus. Skrebiškio dvare, priklausiusiame Irenai Komorauskaitei, buvo surašyti ir pateko į valstybinius paminklų sąrašus šie daiktai: "Fotelis, 2 komodės, stalelis su lentynėle, širma, stalelis su lentynėle, stalelis, 2 lovos, straigė, sofa, stalas, 3 kėdės, rojalis, biblioteka, sukrauta į dėžę, 5 paveikslai, servizas balto glazūruoto molio (12 lėkščių ir "palmickas"), rašomas stalas, rėmas, spintos su įvairiomis knygomis."²⁴ Apie kai kurių jų vertę galima spręsti iš to meto korespondencijos. "1941 m. balandžio 4 d. rašte prašoma perleisti Papilio pradžios mokyklai rojalį, formos Krall I Seidler, esantį nacionalizuotame Skrebiškio dvare. Atsakyme į raštą Švietimo liaudies komisariato politinio švietimo valdybai 1941 m. balandžio 22 d. rašoma, kad minimas rojalis, mūsų turimomis žiniomis yra iš XVIII a. C.A.Majunke fabriko, todėl yra vertingas ir dėl to negali būti perduotas naudojimui. Jeigu po galutinio Kultūros paminklų apsaugos įstaigos ekspertų patikrinimo minėtas pianinas pasirodytų neturįs muziejinės vertės, tada pianiną perleis Papilio pradžios mokyklai."²⁵ Koks rojaliai likimas, neaišku. Kaip lieka neaišku, kur yra kiti daiktai iš Skrebiškio, o taip pat iš Papilio, Butautų, Pabiržės dvarų. Iš to meto raštų matyti, kad surašyti vertingi daiktai iš dvarų turėjo būti pervežti į Šiaulių "Aušros" muziejų. Tačiau KPA įstaigos įgaliotinio Boleslovo Peikausko 1941 m. balandžio 13 d. pranešime rašoma: "man buvo įsakyta į Papilio dvarą vykti su Šiaulių Valstybinio teatro atstovu Sipavičiumi, nes dalis to dvaro daiktų bus laikinai perleista tam teatrui, kuris už tai tos kelionės visas išlaidas padengs savo lėšomis. Tiesa, iš Biržų apskrities vykdomojo komiteto pirmininko Sipavičius daug buvo dėjęs pastangų gauti leidimą išvežti į Šiaulius minėtus daiktus, nes biržiečiai norėjo pastaruosius būtinai palikti savo apskrityje." Toliau rašoma, kad daug vertingų daiktų nepateko į muziejų, o buvo išvežti į teatrą.²⁶ Tai buvo nevienintelis atvejis, kai surašyti daiktai nepasiekdavo muziejų. Per karo ir pokario suirutės labai daug meno vertybių dingo - buvo išvežtos, pavogtos. Vykdamas 1940 m. nurodymus, vertingiausių daiktus vežti į didžiuosius Lietuvos muziejus, dėl to Biržų muziejuje nėra vietinės dvarų kultūros medžiagos, išskyrus tai, ką žmonės sunėšė pokario metais - pavieniai dokumentai, smulkūs daiktai.

Apie Skrebiškio dvaro daiktų vertę, dar leistų spręsti, tai, kad iš 28 tuo metu aplankytų Biržų apskrities dvarų, šis dvaras pateko šalia tokių, kaip Joniškėlio, Butautų, Pabiržės.

Pokario metais, Skrebiškio dvaro pastatai atiteko kolūkiui. Buvusiuose dvaro rūmuose įsikūrė kolūkio raštinė ir kultūros namai. Kai kurie dvaro ūkiniai pastatai buvo panaudoti, tačiau ne visi buvo remontuojami, todėl pradėjo griūti. Apie 1973 m. rūmų stogas sudegė. Užuot uždengę stogą, tuometinė valdžia nusprendė pastatyti baltų silikatinių plytų dviejų aukštų gyvenamą namą. Kaip ir kituose Lietuvos dvaruose, taip ir Skrebiškyje, kaip rodo praktika, buvo apgyvendinami perėjūnai, be jokios nuosavybės teisės, ir nesuinteresuoti patys ką nors tvarkyti ar remontuoti. Apgyvendinus gyventojus dviejų aukštų name, jiems nebuvo pastatyti ūkiniai pastatai. Buvę dvaro apgriuvę tvartai nebuvo

²² LKPMCA. F.1. A.1.b.150. L.7.
²³ LKPMCA. F.1.A.1.b.150. L.10.
²⁴ LKPMCA. F.1.A.1.b.171.P.3.
²⁵ LKPMCA. F.1.A.1.b.164. P.114.
²⁶ LKPMCA. F.1. A.1.b. 164. P.78.

remontuojami. Gyventojai gal ir būtų remontavę, tačiau tai buvo kolūkio nuosavybė, o valdžia neturėjo lėšų. Palaipsniui gyventojai savo tvartelius iširengė rūmų vestibulyje, malkines pristatė prie rūmų rytinio fasado. Šis objektas nebuvo paminklų sąrašė, todėl niekas sau galvos nekvaršino dėl griūvančių rūmų. Tarp griuvėsių išaugo krūmai ir medžiai, kuriuos kirsti vietiniai vadovai gyventojams neleido. Atsirasdavo, koks vienas vietiniame laikraštyje padejuojantis apie originalią Skrebiškio dvaro rūmų architektūrą, primindamas visiems, kad rūmai mena 1863 m. sukilimą ir vieną iš jo vadų, pasiūlydavo gana drąsiai minti "būtų gražu atstatyti šiuos rūmus ir juose įrengti 1863 metų sukilimo muziejų.", bet toliau sekdamas įprasta trafaretinė frazė, kalbant faktiškai apie visus paminklus "bet šeiminkams vis neatsiranda lėšų, ir kas žino, ar sulauks sąžiningai iš šių laukų akmenų sumūrytos sienos dienų, kai mes būsimė ir dvasiškai ir materialiai turtingesni".²⁷

1983 m. kartografuojant Biržų rajono saugotinus objektus, apie Skrebiškio dvarą rašoma: "buves dvaras yra Kraštų gamybinio centro teritorijoje. Likę gyvenamasis namas, 3 tvartai ir parkas. Gyvenamasis namas - rūmai - mūrinis, akmenų mūro, L raidės formos. Tvartas mūrinis, akmenų, stogas dvišlaitis, dengtas šiferiu. Tvartas mūrinis, L raidės formos, stogas dvišlaitis, dengtas lentelėmis. Tvartas medinis (raštų), stačiakampio plano. Pastatų stovis blogas. Parke auga liepos, klevai, beržai ir kt. Yra keletas prūdų. Parkas apleistas, neprižiūrimas".²⁸

1990 - 1991 m. pradėjus inventorizuoti dvarus, 28 Biržų rajono dvarai ar išlikę dvarų parkai pateko į saugomų paminklų sąrašus. Tarp jų buvo ir Skrebiškio dvaras. Jam buvo nustatyta teritorija (žiūr. priedą), su joje esančiais pastatais. Jis buvo įrašytas į naujai išaiškintų paminklų sąrašą (IP - 214). Buv. Skrebiškio dvaras pateks į naujai ruošiamą nekilnojamosios kultūros vertybių registrą.

1996 m. Biržų rajono savivaldybės paminklotvarkos tarnyba savo lėšomis užsakė avarinės būklės likvidavimo ir rūmų stogo uždengimo projektą. Savivaldybės lėšomis buvo pradėti rūmų vidaus valymo darbai. 1997 m. darbai bus tęsiami, jei skirs lėšų savivaldybė ir parems Kultūros vertybių apsaugos departamentas.

²⁷ Algimantas Dainiūnas. Ten apleistos sienos griūva....Biržiečių žodis. 1989 m. lapkr. 4 d. Nr. 132.

²⁸ Biržų rajono gamtos, istorijos ir kultūros paminklų katalogas. V., 1983. P. 113-114.

Žvalgomųjų archeologinių tyrimų apžvalga

1996 m. rudenį, pradėjus Skrebiškio buv. dvaro rūmų vidaus valymo darbus, buvo vykdomi žvalgomieji archeologiniai tyrimai. Valymo darbai vyko rūmų pietinėje dalyje, 6 patalpose.

Rūmai pastatyti aukščiausioje dvaro sodybos vietoje. Teritorijos paviršius lygus. Į rytus nuo buvusių dvaro rūmų stovi dviejų aukštų silikatinių plytų daugiabutis namas. Greta rūmų stovi pastatyti gyventojų laikini, nušiuurę ūkiniai sandėliukai, aplink prižėlę krūmų ir medžių prie pamatų. Aplinka tipiška kaimo vietai. Vakarinėje dalyje nuo rūmų - buvęs parkas, dalinai sunykęs, apleistas. Pietų pusėje, už keliuko - sodas. Už sodo esanti teritorijos riba apželdinta medžių eile. Visame sklype auga pavieniai ir grupėmis medžiai, daugiausia lapuočiai. Šiaurinėje sklypo pusėje - du sugriuvę tvartai, prie jų - prūdas. Pietryčių pusėje išlikęs tvartas, netoliese mažesnis prūdelis.

Rūmų statybos metai tiksliai nežinomi. Tačiau tai tipiškas šiauriniuose kraštuose dvarų statybos architektūrinis stilius - akmenų mūras, puoštas raudonų plytų dekoru. XIX a. pastatas. Rūmai 36 m ilgio, 19 m pločio ir 11 m aukščio.

Pagrindinį įėjimą iš rytų pusės (žiūr. nuotr.1) pabrėžia puošnus prieangis. Centrinę pastato dalį sudaro įėjimas, vestibulis (6 patalpa) ir menė (5 pat.). Į pietų pusę nuo jų - koridorius ir keturi kambariai (1 - 4 pat.), o taip pat terasa, į kurią patenkama iš menės. Į šiaurės pusę nuo pagrindinių patalpų - trys kambariai ir koridorius, kuris veda į fligelį su dviem patalpomis. Šiame fligelyje patalpų aukštis 3m, kitose patalpose apie 3,6m. Pietinėje pastato dalyje galėjo būti įrengtos patalpos mansardoje. Pastato dalis tarp šiaurinio fligelio ir centrinių patalpų buvo dviejų aukštų. Šiaurinis fligelis - tik vieno aukšto. Po juo yra rūsys, šiuo metu dalinai užgriuvęs. Matyt, ši pastato dalis buvo skirta aptarnavimo reikmėms.

Pagrindiniame rytiniame fasade puošnumu išsiskiria pagrindinis įėjimas: trys pusarkinės angos, piliastrai, ornamentuotas triaukštis karnizas iš raudonų plytų mūro. Pagrindinis rūmų fasadas, kaip ir pastato tūris, kompoziciškai nuo kelio pusės tarsi "auga" šiaurės kryptimi - vienaaukštis fasadas, toliau pagrindinis įėjimas, kuris šokteli apie 2m aukštyn ir kompoziciją užbaigia dviaukštė pastato dalis, į pagrindinį fasadą išeinanti galu. Už šios dviaukštės dalies - pastumtas gilyn, neaukštas (3m iki karnizo), kukliai puoštas šiaurinis fligelis. Jį tarsi norėta paslėpti, nes tai, matyt, aptarnavimui skirtos patalpos. Visus pastato kampus įrėmina piliastrai. Fasadų pagrindinės plokštumos - iš akmenų mūro. Piliastrai, karnizai, langų apvadai, skliauto briaunų laiptuoti ornamentai - iš raudonų plytų mūro. Langų sąramos plytinės, dauguma su spynomis, mansardoje su arkutėmis ir spynomis. Trys fasadai turi po apskritimo formos langą (skliauto viršuje). Kampiniai pastato piliastrai viršuje užsibaigia nedidelės koplytėlės imitacija (nuotr.2). Vakarinio fasado kompozicija (nuotr.3) atkartoja pagrindinį fasadą. Trys pastato fasadai yra reprezentaciniai, tai rytinis, pietinis (nuotr.4) ir vakarinis. Šiaurinis - santūrus, kuklus.²⁹

Rūmų pamatai akmenų mūro. Iškasus šurfą 5 patalpos ŠV kampe, 2 metrų gylyje pado nerasta. Lauko sienos išorėje mūrytos iš lauko akmenų, iš vidaus raudonų plytų mūras, storis 0,75m storio. Vidinės sienos plytų mūro. Sienų karnizai, o taip pat vidinių sienų viršus apirę. Perdangų medinių neišlikę. Išlikęs virš rezolito - monolitas. Stogas neišlikęs, bet buvęs šlaitinis su medinėmis konstrukcijomis, dengtas skarda. Viduje sienos apgriuvusios, grindų nėra.

Dėl lėšų stokos valymo darbai, kaip minėta vyko tik pietinėje pastato dalyje - 6 patalpose. Pradėjus valyti šiukšles, 4 ir 5 patalpose atsidendę buvusių krosnių padai (nuotr.5).

²⁹ Remtasi "Statinio aprašymo" medžiaga. KVAD Panevėžio teritorinio padalinio archyvas.

Krosnis 1 (žiūr. 1 aukšto planą, brėž. Nr.1)

Patalpų numeraciją žiūrėti į 1 aukšto planą.

Krosnis sumūryta buvo 5 patalpos ŠR kampe. Trikampės formos, kraštinių ilgis 2m, atstumas tarp kraštinių 2,8m. Krosnies padas atsidengė, pradėjus valyti patalpą nuo susikaupusių šiukšlių, krūmų, medžių šaknų (nuotr.6). Sumūrytas iš didelių lauko akmenų, tarpus užpildant smulkesniais, o taip kalkių skiediniu. Atvalytos dalies aukštis 0,9m. Ant akmens mūro trikampės formos pado, paviršiui sulyginti pamūryta per 1 gulsčią plytą. Kai kur paviršiuje plytos ištrupėjusios. Buvusios krosnies apatinės dalies fragmentai išlikę (nuotr.7) Krosnis buvusi koklinė, rasta išlikusių baltai glazūruotų koklių fragmentai, karnizinių koklių baltai glazūruotų su reljefo ornamentu.

Krosnies kitoje pusėje (rytinėje) 6 patalpoje (žiūr. brėž.2), fiksuota rytinė sienelė. Nuvalyto pamato aukštis 0,7m, plotis 1,2m. Jis sumūrytas iš netašytų lauko akmenų. Virš jo plytos mūrytos galais, 2-4 eilė ilginėmis, paskutinė išlikusi dalis mūryta trumpinėmis. Plytų mūro aukštis 0,6m. Atvalyto pamato apačia Ha 69,00.

Krosnis 2 (žiūr.1 a. planą, brėž.. Nr.3)

Krosnis 2 buvo rasta 5 patalpos PR kampe. Ji analogiška pirmajai krosniai. Kampe trikampės formos padas 2 x 2 m, atstumas tarp kraštinių 2,8m. Padas mūrytas iš didelių lauko akmenų, tarpus užpildant mažesniais su kalkių skiediniu. Nuvalyto pado aukštis 0,7m. Pado paviršiuje suklotos gulsčiai raudonos plytos. Vietomis jos nutrūpėjusios. Aukštis su plytomis 0,82m. Pačiame kampe prie dūmtraukio išlikusios mūrytos iš plytų krosnies apatinės dalies fragmentas 0,5m aukščio (nuotr.8).

Krosnies Nr.2 (žiūr. brėž. Nr.4) rytinė pusė buvo taip pat 6 patalpoje. Ant nuvalyto 0,6m aukščio akmenų mūro pamato, suklotos galais gulsčios plytos. Jų dydis 27 x 13 x 7 cm, 26 x 13 x 6,5cm. 1 - 4 plytų eilės sumūrytos ilginėmis plytomis, išlikęs kalkių skiedinys. Viršutinė išlikusi dalis sumūryta trumpinėmis plytomis. Plytų mūro sienelės aukštis 0,7m, plotis 1,15m. Aukštis su atidengtu pamatu 1,3m. Pamato apačia Ha 69,00.

Krosnis 3 (žiūr.1 a.planą, brėž. Nr.5)

Krosnis stovėjusi 4 patalpos ŠR kampe. Jos dydis toks pat, kaip ir pirmųjų. Trikampės formos, atstumas tarp sienų 2,8m. Padas mūrytas iš didelių lauko akmenų, mažesniais užpildant tarpus (nuotr.9). Aukštis 0,75m. Paviršiuje sumūrytos gulsčios plytos. Kampe išlikusios koklinės krosnies apatinės dalies fragmentas apie 0,5 - 0,6 m aukščio. Nuo pado krašto jis nutolęs 0,4m atstumu. (nuotr.10). Šioje patalpoje rasti plokštieji kokliai buvo neglazūruoti, vėlyvi, gaminti Rygoje XIX a. pab. - XX a. pr.

Tarp 1 ir 2 patalpos rasta kaip ir krosnies pado viršutinė dalis (nuotr.11), sumūryta iš plytų ir kalkių skiedinio. Jos dydis 1,25 x 1,2 m, aukštis 0,6m. Padas sumūrytas iš lauko akmenų, rištų kalkių skiediniu. Šis keturkampio formos akmenų ir plytų mūro padas jungė 1 ir 2 patalpas prie vakarinės sienos (nuotr.12).

3 patalpoje (žiūr.1 a. planą, nuotr.13) ŠR kampe rastas panašus į krosnies padą, keturkampio formos akmens mūro fragmentas. Dydis 1,6 x 1,3m, aukštis 0,6m. Ant akmens mūro pado, paviršiuje per vieną eilę pamūrytos gulsčios plytos.

1 - 2 ir 3 - 4 patalpas skyrė siauras koridorius, 1,5m pločio. Tarp 2 - 3 patalpų esančiame koridoriuje atsidengė plytų mūro liekanos su angomis (nuotr.14). Koridoriaus pietinėje dalyje, prie pietinės pastato sienos yra pusiau apvalios formos kalkių - tinko skiedinio išgaubtos formos grindinys su skylė. Jo dydis 1,2 x 1,3 m. Jis uždengia viduje esančią duobę. Šioje pastato dalyje tikriausiai išlikę apšildymo sistemos fragmentai. Tada būtų galima teikti, kad kai kurios pastato patalpos pietinėje dalyje buvo apšildomos po grindimis. Bet tai išaiškins architektūriniai tyrimai.

Rūmų vidaus tvarkymo darbų metu, patalpos nuo pamatų cokolio buvo išvalytos iki 0,6m gylio. Visose patalpose buvo atkasti stulpų tipo sukrauti akmenys, ant kurių buvo

7 10

klojami rąstai, o po to grindys. Išlikusių akmenų aukštis yra nuo 0,4m iki 0,6m. Jie sudėti gana tankiai (žiūr. 1 a. planą ir nuotr.15, 16, 17).

Valant patalpas, tarp griuvenų, šiukšlių, medžių ir krūmų buvo rasti krosnių kokliai, kurie po gaisro dar nebuvo pavogti, buitinės keramikos šukių, stiklinių indų fragmentai, žvakidė, durų vyrių, sąramų ir kt. dirbinių, kurių daugelį būtų galima datuoti XIX a. - XX a. I puse.

Išvados

1996 m. pradėjus darbus Skrebiškio dvare pagal avarinės būklės likvidavimo projektą, pirmiausia buvo atliekami rūmų vidaus valymo darbai. Jų metu buvo vykdomi ir žvalgomieji archeologiniai tyrimai. Išvalius nuo susikaupusių šiukšlių, griuvenų, krūmų 6 patalpas, nustatyta:

1. Darbai vyko pietinėje ir centrinėje rūmų dalyje - vestibulyje, menėje, 4 patalpose ir koridoriuje.

2. Patalpoje 5 rasti dviejų krosnių fragmentai. Jos stovėjusios ŠR ir PR kampuose. Trikampės formos krosnių padai, mūryti iš didelių lauko akmenų, tarpus užpildant smulkesniais, rišant kalkių skiediniu. Dydis 2 x 2m, atstumas tarp sienų 2,8m. Pado aukštis iki 0,9m. Paviršiuje mūrytos gulsčios raudonos plytos. Krosnys buvusios koklinės, kampuose išlikę fragmentai iki 0,5m aukščio. Kokliai buvę baltai glazūruoti, gaminti Rygoje XIX a. pab. - XX a. pradžioje.

3. Patalpoje 4 ŠR kampe buvo rasta analogiška krosnis. Padas trikampės formos, mūrytas iš lauko akmenų, dydis 2 x 2 m, atstumas tarp sienų 2,8m, aukštis iki 0,8 m. Krosnis buvo koklinė, rasti neglazūruoti plokštiniai kokliai, taip pat gaminti Rygoje.

4. Tarp 1 ir 2 patalpų prie vakarinės sienos išlikęs krosnies padas 1,25 x 1,2m, aukštis 0,6m. Padas mūrytas iš lauko akmenų, paviršiuje sumūrytos gulsčios plytos, rištos kalkių skiediniu.

5. Patalpoje 3 ŠR kampe rastas dar vienos krosnies padas, mūrytas iš lauko akmenų, paviršiuje išlikęs plytų mūras. Dydis 1,6 x 1,3m, aukštis 0,6m. Šis padas jungiasi su plytų mūru esančiame koridoriuje tarp antros ir trečios patalpos. Išlikęs plytų mūras, iki 0,3m, tęsiasi palei 3 patalpos rytinę sieną, viduje mūro yra anga. Mūras užsibaigia prie pietinės pastato sienos esančio išgaubto grindinio, kuris uždengia duobę. Grindinys iš kalkių skiedinio, dydis 1,2 x 1,3m, paviršiuje pramušta anga. Gal tai apšildymo sistema, ir grindys šioje pastato dalyje galėjo būti apšildomos. Tai įrodys architektūriniai tyrimai.

6. Ruošiant pastato atstatymo projektą, krosnys turėtų būti atstatomos.

Sutvarkyti radiniai bus perduoti Biržų krašto muziejui "Sėla".

Radinių sąrašas

1. Puodelio fragmentas, žalsvos spalvos skaidraus stiklo. Dugnas keturkampės formos 6 x 6 cm. Per vidurį siaurėjanti, viršuje buvusi taip pat keturkampės formos, briauna nudaužta. Su ašele. Paviršiuje augalinis ornamentas, h - 6,5 cm; dydis viršuje 5 x 5 cm; ašelė 3,5 x 1,3 cm; st. 0,7 cm; sienelių st. 0,4 cm.

2. Sausaininės fragmentas. Ant šešiakampės metalinės 9,5 cm kojelės, kurios apačia platėjanti, šešiakampė 7 x 7 cm dydžio, uždėtas elektrinės spalvos stiklo, lėkštutės fragmentas, ornamentuotas augaliniu ornamentu. Dydis: 6,5 x 10,5 x 5 cm; st. 0,4 - 0,9 cm. Kojelės paviršius su apnašomis.

3. Molinio dubens fragmentas, padengtas šviesiai rudos spalvos glazūra. Briauna "J" tipo. Paviršius rusvos spalvos, neglazūruotas. Dydis: 6,5 x 12 cm; st. 0,5 cm.

4. Šukė molinio indo briaunos, paviršius padengtas kreminės spalvos glazūra. Paviršiuje briaunos kraštas ornamentuotas melsvos ir gelsvos spalvos geometriniu ornamentu. Briauna "□" tipo. Dydis: 5 x 8 cm; st. 0,5 cm.

5. Šukė molinio indo briaunos, paviršius rudai glazūruotas, briaunos kraštas paviršiuje ornamentuotas mėlynos spalvos geometriniu ornamentu. Briauna "J" tipo. Dydis: 4 x 5 cm; st. 0,4 cm.

6. Pusė plokščiojo neglazūruoto koklio su "Kranz" įspaudu. Dydis: 12,2 x 18,2 cm; kaklelio h 3 cm; plokštės st. 2 cm.

7. Koklio plokštės fragmentas. Neglazūruotas paviršius išdaužytas, kakleliai nudaužti. Vidinėje pusėje įspaudas "Kranz". Dydis: 18 x 16 cm; st. 1,3 cm.

8. Plokščiojo glazūruoto koklio kampas, paviršius padengtas balta glazūra, nelygus, išdaužytas. Pagamintas iš šviesios spalvos molio. Dydis: 12 x 9,5 cm; kaklelio h 3; plokštės st. 2 cm.

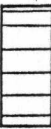

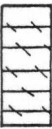

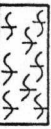

9.1-2 Kamiziniai kokliai, pagaminti iš šviesios spalvos molio. Paviršius baltai glazūruotas. Dydis: 1.17,5 x 10 cm, kaklelio h 2 cm. 2.17,5x10 cm, kaklelio h 2 cm. Paviršius išdaužytas, nelygus.

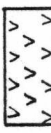

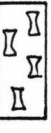

10. Koklis - juostelė. Paviršius išgaubtas, baltai glazūruotas. Atramėlės h 6,8 cm. Dydis: 18,3x3 cm.

11. Žvakidė, geležinė, surūdijusi. Kojelės padas šešiakampės elipsės formos 10 x 11,5 cm, kojelė su 5 žiedeliais, h 14 cm. Užsibaigia išskleisto žiedo formos taurele, kurios skersmuo 5,5 cm, bendras h 18,5 cm.

Brėžinių sąrašas

1. Sutartinių ženklų lentelė.
2. 1 a.rūmų pietinės dalies planas
3. 1, 2, 3 krosnių padų sienelių pjūviai.

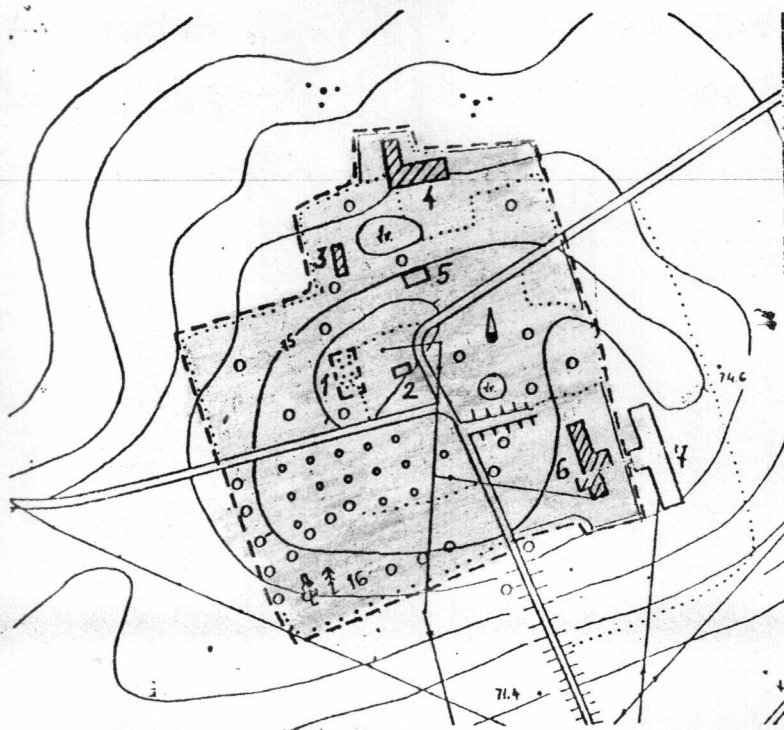
	JUODŽEMIS
	PILKA ŽEMĖ
	PAVIRŠINIS XIX-XXa. ŠLUOKSNIS
	SUPILTINIAI PERMAIŠYTI ŠLUOKSNIAI
	RUSVAS PRIEMOLIS
	ŽALSVAS PRIEMOLIS
	PRIEMĖLIS
	SMĖLIS
	ŽYRAS
	LAUKO RIEDULIAI
	LAUKO RIEDULIŲ GRINDINYS
	DURPĖS
	DUMBLAS
	VELĖNA, HUMUŠAS
	MEDIS
	MEDŽIO ANGLIS
	DEGĖSIAI

	SKIEDROS
	ŽABAI
	PELENAI
	PLYTŲ MŪRAS
	AKMENS MŪRAS
	MŪRAS PŪVYVJE
	ŠMULKIOS STATYBINĖS GRUUVENOS
	STAMBIOŠ STATYBINĖS GRUUVENOS
	KALKIŲ SKIEDINYS, TINKAS
	MĖŠLAS
	KAULAI
	BALŲ RŪDA
	AKMENS ANGLIES ŠLAKAS
	KERAMIKOS LIZDAI
	IŽEMIS
	TYRIMU, METU NEPERKASTAS ŠLUOKSNIS
	BETONAS, ASFALTAS

PASTABA: SUTARTINIAI ŽENKLAI TARPUSAVYJE DERINAMI

SKREBIŠKIO BUVUSIO DVARO SODYBOS
laikinos apskaitos architektūros komplekso

TERITORIJOS PLANAS

Sutartiniai ženklai

- sodybos teritorija
- ▨ - dvaro sodybos pastatai
- - kiti pastatai
- 5 - indeksas eksplikacijoje

M 1:5000

PASTATŲ E K S P L I K A C I J A

Indeksas	Buvusi pastato funkcija	Esama pastato funkcija	Pastabos
----------	-------------------------	------------------------	----------

Dvaro sodybos pastatai

1.	Gyv. namas	nenaudojami	
3.	Tvartas	tvartas	
4.	Tvartas	tvartas-griuvėsiai	
6.	Tvartas	tvartas	

Kiti pastatai

2.	-	Gyv. namas	
5.	-	pastato liekanos-rūsvis	
7.	-	tvartas	

Sudarė: Valstybinio paminklų restauravimo projektavimo instituto architektė (parašas) D. Tamulynaitė, 1991 05 15

Valstybinio žemėtvarkos instituto inžinierė (parašas) R. Balčiūnaitė, 1991 05 15

Braižė: Valstybinio žem. instituto inž. D. Karvelienė, 1991 12

Nuotraukų sąrašas

1. Rūmų rytinis fasadas
2. Rūmų vidaus fragmentas
3. Rūmų vakarinis fasadas
4. Rūmų pietinis fasadas
5. Valymo darbai rūmų viduje
6. Krosnis 1, patalpa 5
7. Krosnis 1, patalpa 5
8. Krosnis 2, patalpa 5
9. Krosnis 3, patalpa 4
10. Krosnis 3, patalpa 4
11. Krosnies padas iš 1 patalpos
12. Krosnies padas iš 2 patalpos
13. Krosnies pado fragmentas 3 patalpoje
14. Koridoriuje išlikęs apšildymo sistemos fragmentas
15. Patalpa 6
16. Patalpa 2
17. Patalpa 3

4

2

3

4

5

6

7

8

9

10

11

12

13

14

15

16

17